

Національна Академія наук України
Інститут економіки

На правах рукопису

ВЕЛИЧКО Валентина Олександрівна

НЕВИРОБНИЧЕ НАКОПИЧЕННЯ ТА ЙОГО РОЛЬ В СОЦІАЛЬНІЙ
ПЕРЕОРІЄНТАЦІЇ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

08.01.03 - Теорії макроекономіки

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Київ - 1995

AB 32.154

Дисертація є рукопис

Робота виконана в Інституті економіки НАН України

Науковий керівник	- доктор економічних наук,
доцент
Кваснюк Борис Євгенович
Офіційні опоненти	- доктор економічних наук,
професор
Єщенко Петро Степанович
	- кандидат економічних наук
Литвицький Валерій Олександрович
Провідна організація	- Державна академія легкої промис-
ловості України

Захист дисертації відбудеться "12" квітня 1995 р.
о 14³⁰ год. на засіданні спеціалізованої вченої ради К 01.23.05
по захисту дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата наук
в Інституті економіки НАН України за адресою: 252011, Київ-II,
вул. Панаса Мирного, 26.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Інституту еко-
номіки НАН України.

Автореферат розісланий "10" березня 1995 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Шабліста Л.М.

ЛНБ ім. В. Стефаніка
АН України

ЛНБ України ім.В.Стефаніка

00754603 (P)

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Економічна криза, що охопила українську економіку, вимагає вироблення нових підходів до реформування народного господарства, регулювання темпів та пропорцій відтворення стосовно завдань ринкової трансформації економічних відносин. Вихід з кризи, як свідчить світовий досвід, можливий лише за проведення активної інвестиційної політики, збільшення частки накопичення у валовому внутрішньому продукті, стимулювання капітальних вкладень у пріоритетні галузі економіки.

Для України особливе значення має ліквідація технічних та технологічних розривів у посуванні суспільного продукту, його виробництва та обміну, формування технологічних закінчених циклів виробництва, які нейтралізують недоліки успадкованого територіального поділу праці й негативні наслідки зруйнування міждержавних господарських зв'язків.

Проблема накопичення набуває особливого змісту у зв'язку із завданнями соціальної переорієнтації економічного розвитку. Ці завдання висунуті давно, але у їх реалізації українське суспільство не тільки не просунулось вперед, а й під впливом спаду припускає відчутний, інколи непоправний рух назад, згортання соціальних програм. Причини такого розвитку подій пояснюються, як правило, об'єктивними труднощами. При цьому майже не береться до уваги те, що в теорії існують прогалини, які не дозволяють відтворити вірну картину дійсності. Вихідні теоретичні та методологічні питання соціального спрямування достатньо не досліджені. Особливі боки цього явища, а саме взяті у контексті посування й відтворення основних неvirобничих фондів, взагалі майже ніким не розглядалися.

Раніше вважалось, неvirобниче будівництво автоматично йде слідом за розвитком virобничої сфери. Але самі капітальні вкладення у соціально-культурні фонди виділялися за остаточним принципом, що зумовлювало хронічне відставання соціальної інфраструктури, її невідповідність потребам населення. Це негативно позначалося на розвитку особистого фактору virобництва, а звідси й на матеріальному базисі економіки, науково-технічному прогресі, впровадженні й широкому розповсюдженні висших технологій.

Лишаються дискусійними питання характеру праці у неvirобничій сфері, її ролі у суспільному відтворенні, об'єктивних меж сфери послуг. Дисертант вважає, що сучасне розуміння праці й ро-

лі послуг найбільш точно характеризується у Системі національних рахунків, прийнятих ООН як методологічна основа національного рахівництва, де нема відмінностей між різними видами праці за їх переважним положенням. Праці у невиробничих галузях розглядається як така, що створює валовий внутрішній продукт. Ці висновки стосовно української економіки вимагають розгорнутих теоретичних та практичних обґрунтувань. Це недавно таке дослідження було неможливим, оскільки статистичні дані про вартісну структуру ВВП були вперше опубліковані лише у 1992 р. Вартість продукту невиробничої сфери у 1990 р. становила 25,4% від величини всього суспільного продукту.

Серйозною проблемою є трактування меж та складу невиробничої сфери та відповідно невиробничого накопичення. Більшість економістів, говорячи про роль послуг у західній економіці, досить вільно трактує її питому вагу, докоряючи таким чином системі господарювання, що склалася у нашій країні. Між тим СНР та статистика розвинутих країн суворо відмежовують послуги від інших сфер докладання праці, скажімо, в оптовій та роздрібній торгівлі, фінансах та страховому бізнесі тощо.

У 1990 році у США у структурі ВВП припадало, наприклад, на долю обробної промисловості 19%, оптової та роздрібної торгівлі - 17,4%, фінансів - 17,2%, уряду й державного підприємництва - 11,9%, послуг - 17,6%. Остання позиція позднеє ті галузі, які характеризують у нас невиробничу сферу, житлове будівництво, охорону здоров'я, народну освіту, науку та наукове обслуговування включно. Роль нагромадження у цих сферах, їх вплив на соціальний розвиток в економічній науці докорінно не розглядалися.

Немало теоретичних та практичних проблем накопичилося у вивченні завдань реформи інвестиційної діяльності, формування соціально-орієнтованого напрямку капітального будівництва.

Теорія нагромадження, у тому числі невиробничого, спирається на внесок ряду вчених-економістів, серед яких С.Г.Струмліні, А.І.Ноткін, О.І.Анчишкін, П.О.Малішев, М.Р.Ейдельман та інші. Вони заклали фундамент, який у подальшому був розвинутий у працях значного загону спеціалістів, у тому числі В.М.Гецця, Ю.В.Ніколенка, Б.С.Кваснюка, В.С.Козака, В.М.Новікова, О.Ю.Болховітінової, А.Ф.Ревенка та інших. Невиробниче нагромадження, однак, не досліджене ґрунтовно й вимагає нових зусиль стосовно станов-

лення суспільства перехідного типу, змішаної економіки, завдань його соціального прогресу.

Предметом та об'єктом дослідження є нагромадження соціально-культурного фонду в Україні, інвестиційна політика, яка забезпечує умови соціальної переорієнтації економічного розвитку.

Мета дослідження полягає в тому, аби дати всебічний аналіз невиробничого нагромадження в Україні, його впливу на соціальні процеси та народногосподарську практику капіталоутворення.

Для досягнення цієї мети виконана робота щодо вивчення таких аспектів теми:

- аналіз ролі нагромадження в економічних відносинах суспільства;
- визначення об'єктивного взаємозв'язку між невиробничим нагромадженням та соціальним розвитком;
- дослідження тенденцій нагромадження соціально-культурних фондів в Україні;
- розкриття шляхів реформування інвестиційної діяльності;
- визначення передумов формування соціально-орієнтованого варіанту в політиці капітального будівництва;
- аналіз впливу нагромадження на розвиток особистого фактору.

Методологічну основу дослідження становлять: метод сходження від абстрактного до конкретного, вчення про розширене відтворення, основи статистики балансу народного господарства та Системи національних рахунків, статистики нагромадження невиробничих фондів та капітальних вкладень, емпіричний аналіз сукупності фактів соціального розвитку.

Наукова новизна результатів дисертаційної роботи сформульована у таких положеннях, що вносяться на захист:

- розробка нових аспектів теорії та методів дослідження невиробничого нагромадження;
- аналіз тенденцій капітальних вкладень у невиробничу сферу, їх динаміки, причин та розмірів спаду у невиробничому будівництві;
- розрахунок нагромадження соціально-культурних фондів у 1965-1990 роках;
- аналіз шляхів подолання деформацій соціально-культурного будівництва у 1991-1994 роках;
- коректування напрямків реформування інвестиційної діяльності;

- визначення нових організаційно-економічних форм фінансування капітального будівництва;
- розробка об'єктивних передумов переходу до соціально-орієнтованого варіанту капітальних вкладень.

Практична значущість результатів дослідження. Дисертаційна робота має переважно теоретичне та методологічне спрямування. У процесі підготовки її одержані та узагальнені статистичні дані й тенденції нагромадження соціально-культурних фондів, які можна використати у плануванні соціально-економічного розвитку України. Практичне значення мають висновки щодо структури невиробничого нагромадження, процесів своєчасної індексації основних невиробничих фондів, встановлені протиріччя у формуванні нагромадження фондів науки та наукового обслуговування, а також перепадів у цій сфері.

Дисертаційна робота має практичне відношення до розв'язання проблем реформи інвестиційної діяльності, становлення нових організаційно-економічних форм капітального будівництва, його фінансування та стимулювання. Дано рекомендації щодо переходу до соціально-орієнтованого варіанту інвестиційної політики, розподілу капітальних вкладень у невиробничу сферу та темпів їх приросту.

Матеріали дисертації можуть бути використані при викладанні економічної теорії з розділів макроекономіки, удосконалення механізму соціальної переорієнтації народного господарства.

Апробація роботи. Основні теоретичні положення, висновки та пропозиції, одержані у результаті проведеного дослідження, викладено у таких публікаціях та виступах, у тому числі:

- Проблеми ефективності соціалістического накоплення. Деп. ІНІСН АН ССРСР № 31964 от 4.12.1987. В соавтор. 30 стр., авт.: 0,7 п.л.;
- Совершенствование организации социалистического накопления. Деп. ІНІСН АН ССРСР № 39311 от 16.08.1989. В соавтор. 121 стр., авт.: 3 п.л.;
- Распределительные отношения и социальная справедливость. Деп. ІНІСН АН ССРСР № 32896 от 24.2.1988. 0,6 п.л.;
- Диалектика взаимосвязи развития личного фактора производства и реализация отношений социалистического накопления. В сб. науч. тр.: Развитие производственных отношений в условиях пере-

стройки форм господарювання. Над-во Інститут економіки АН УССР, 1990. В соавтор. 0,4 п.л.

Обговорювались на засіданнях відділу політичної економії ІЕ АН України, доповідались на науково-практичних конференціях, у тому числі:

"Оплата за соціально-визначеною працею як стимул трудової активності" /м. Донецьк, грудень 1989 р./;

"Розв'язання протиріччя між надбудовними та базисними відносинами" /Москва-Черні вні, травень 1990 р./;

"Розвиток ринкових відносин і соціалістичне нагромадження" /м. Черні вні, квітень 1990 р./.

За результатами дослідження опубліковано 7 робіт загальним обсягом 5 друк. арк.

Структура роботи:

ВСТУП

Розділ I. ЕКОНОМІЧНА ПРИРОДА НЕВИРОБНИЧОГО НАГРОМАДЖЕННЯ.

I.1. Сутність нагромадження та його роль у системі виробничих відносин.

I.2. Невиробничі нагромадження та соціалістичний розвиток.

I.3. Тенденції відтворення соціально-культурних фондів.

Розділ II. ІНВЕСТИЦІЙНА ПОЛІТИКА ЯК ЗАСІВ ПЕРЕОРІЄНТАЦІЇ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

2.1. Шляхи реформування інвестиційної діяльності.

2.2. Об'єктивні передумови переходу до соціально-орієнтованого варіанту інвестиційної політики.

2.3. Нагромадження у людському вимірі.

ВИСНОВКИ

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

II. ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБИТИ

Проведене дослідження дає змогу зробити ряд висновків та узагальнень. У теоретичному плані встановлено, що дослідження нагромадження вимагає оновлення методологічного апарату, врахування тенденцій, які складаються на світовому господарчому рівні. Сучасна практика свідчить про недостатність обмеження нагромадження лише приростом матеріально-речових факторів виробництва. Нагромадження - це насамперед процес виробництва та відтворення умов існування людини, що відбувається у специфічній історичній формі, забезпечує не лише просте повторення ви-

робництва у розширеному масштабі, але й відтворення виробничих відносин, його прогрес у людському вимірі.

Останнім часом у пропорціях нагромадження виявлено досить несприятливі тенденції, викликані соціально-економічною кризою. По-перше, різко падає норма нагромадження основних фондів та підвищується норма нагромадження матеріальних обігових фондів та резервів. Якщо у 1990 р. на долю матеріальних обігових фондів та резервів припадало 54% від загального обсягу нагромадження, то у 1991 р. - вже 72%, а в 1992 р. - 79%. Відзначимо, що за західними критеріями доля запасів, як правило, не перевищує 1-1,5% у валовому внутрішньому продукті. Це свідчить про необхідність теоретичного перегляду трактування нагромадження основних фондів, включаючи приріст незакінченого будівництва та ряд інших елементів, а також налагоджування нових методів обліку нагромадження обігових фондів та резервів. В цілому за три роки за обсягом нагромадження Україна відкинута на 10-12 років назад.

Невиробниче нагромадження визначається динамікою соціально-культурних фондів. У 1992 р. картина нагромадження була перекручена відсутністю індексації житлових фондів, доля яких механічно скоротилася з 18% у 1991 р. до 2,2% у 1992 р. Крім того, різко впали капітальні вкладення, зокрема у невиробничому будівництві вони скоротилися на 25%. Різко скорочується у 1991-1994 рр. зайнятість населення у житловому будівництві /18%, науці та науковому обслуговуванні /28%/.

Економічна природа нагромадження соціально-економічних фондів вимагає теоретичного переосмислення. Труд у цій сфері створює, за сучасним тлумаченням, валовий внутрішній продукт, що повністю й остаточно дискредитує так званий остаточної принцип розподілу капітальних вкладень у соціально-культурне будівництво.

Нагромадження соціально-культурних фондів у 1986-1990 роках мало в цілому сприятливу картину з точки зору співвідносин між введенням нових фондів, капітальним ремонтом їх та вибуттям. Однак у науці та науковому обслуговуванні знос діючих фондів перевищував введення нових фондів. Те ж стосувалося й деяких інших галузей соціально-культурної сфери. У 1991-1994 роках відбулося обвальне скорочення житлового будівництва. Зокрема,

у 1992 р. порівняно з 1965 р. введення житла скоротилося у 1,35 рази, у тому числі з індивідуального будівництва в 1,6 рази. Для ліквідування черги на житло /без врахування нових заяв/ за обсягу будівництва 1992 р. необхідно 14,5 років, а у житлово-будівельних кооперативах - 30 років.

Процеси скорочення різко позначилися на формуванні фондів охорони здоров'я, фізичної культури та соціального забезпечення. Так, у 1992 р. введення лікарняних ліжок порівняно з 1965 р. скоротилося у 15,2 рази, поліклінік - у 9,9 рази. У системі народної освіти лише у 1991-1994рр. введення учнівських місць у загальноосвітніх школах зменшилося майже у два рази, а у ряді областей - у 4-5 разів.

У сфері побутового обслуговування населення за останні роки взагалі не було введення фондів на підприємствах по ремонту побутових машин та приладів, пральної білизни та хімічної чистки одягу тощо, що призвело до зниження обсягу платних послуг населенню, у тому числі на пасажирському транспорті, підприємствах зв'язку.

У культурі спостерігається деградація клубних установ, введення кінотеатрів. Число відвідування кінотеатрів у 1965-1992 роках скоротилося з 16 до 4 на рік на одного мешканця. Заклади культури перетворюються на склади меблів, магазини, казино, офіси й контори.

З загального обсягу інвестицій в будівництво об'єктів невиробничої сфери найбільша частка належить державному сектору - 69%, капітальні вкладення підприємств колективної форми власності складають п'яту частину і майже 12% - освоєно орендними підприємствами, в такому населенні на індивідуальне житлове будівництво. Іноземні інвестори, як і раніше, не ризикують вкладати свої кошти в розвиток нашої економіки, їх внески складають лише 0,2 процента.

Централізовані капітальні вкладення становили 52,1 трлн.крб., або 26% всіх інвестицій в будівництво, з яких близько 10% - за рахунок бюджетних позичок.

Введення в експлуатацію об'єктів соціальної сфери по формах власності характеризується даними таблиці.

Таблиця

Введення в дію об'єктів соціальної сфери

	Введено у 1994 році	У процентах до			Литома вага введення в сільській місцевості в загальному обсязі (в процентах)
		суми річних кон-трактів	1993 року	1992 року	
Житлові будинки - тис.кв.м загальної площі	9552,7	72	83	70	20
Загальноосвітні навчально-виховні заклади - тис. учнівських місць	68,0	65	79	70	39
Дошкільні заклади - тис. місць	10,1	49	50	34	50
Професійні навчально-виховні заклади - тис. учнівських місць	1,3	39	48	105	-
Лікарні - ліжок	3903	66	112	81	7
Амбулаторно-поліклінічні заклади - тис. відвідувань за аміну	6,9	54	76	44	22
Клуби та будинки культури - тис.місць	6,0	29	38	29	98

Вирішення проблем соціальної переорієнтації економічного розвитку передбачає здійснення різноманітних процесів роздержавлення відносин власності, скасування зверхцентралізації та відомчого монополізму, становлення принципів економічної свободи особистості. Реалізація їх означає забезпечення найвищої ефективності виробництва на основі гуманізації економіки, екологізації відновлювальних процесів, стимулюванні трудової активності та досягненні високих стандартів особистого споживання. Реалізація такого розвитку вимагає визначення правильної інвестиційної політики, де вихід з кризи може бути лише за підвищення норми нагромадження у валовому національному продукті.

Реформування інвестиційної діяльності означає скорочення інвестиційної підтримки неефективних та несприятливих виробництв, що існують завдяки старому розподілу праці й не мають технологічної закінченості, скасування методу залишкового виділення

коштів соціально-культурній сфері, зворотність бюджетних фондів, макроекономічне регулювання інвестиційної діяльності.

Прагнення збільшити обсяг випуску продукції шляхом відновлення технічно відсталих монопольних підприємств - це справа безперспективна, яка не відповідає завданням формування сучасного конкурентного виробничого середовища, становлення ринкових відносин. Доцільнішою є реалізація програми щодо перетворення структури виробництва, спрямованої на забезпечення пріоритетного розвитку паливно-енергетичного комплексу, галузей з випуску споживчих товарів та переорієнтація частини оборонних підприємств для створення високотехнологічного комплексу виробництв з виготовлення продукції для громадян. Зміна структури виробництва, що спирається на аналіз попиту на інвестиції, то основа інвестиційної активності.

Глибські структурні перетворення вимагають відповідних нагромаджень, створити які у найкоротший термін більшість підприємств не можуть, а бюджетні фонди залишаються дуже обмеженими. Брак інвестицій, напевно, буде мати місце протягом всього перехідного періоду. Внутрішні нагромадження та певна частка залучених іноземних інвестицій можуть стати джерелом коштів для структурних змін у матеріальному виробництві, які забезпечать стабілізацію й зростання його. Здійснення структурних перетворень тісно пов'язане з приватизацією державної власності, розвитком підприємництва, підсиленням на цій підставі мотивації праці й ділової активності.

Головні причини, які стримують інвестиційну діяльність, - інфляція, що прискорюється, та пов'язана з нею чинна податкова система, за якої весь створюваний на виробництві прибуток обкладається великим податком /ПДВ, податок на прибуток, акцизи тощо/ незалежно від напрямків його використання. Завдання полягає в тому, аби дійсно звільнити від податків прибуток, що інвестується на підприємствах, та створити механізм такого звільнення, а також формування умов поповнення інвестиційних фондів, умов використання їх.

Макроекономічне регулювання інвестиційного процесу ґрунтується на комплексі заходів податкової, кредитної та амортизаційної політики, що взаємопов'язані та взаємозумовлені при їх реалізації. Воно має на меті вирішення двох проблем: I/ форму-

вання портфеля інвестиційних замовлень та оптимальної структури товарного ринку у перспективі; 2/ підвищення ефективності інвестиційного процесу у широкому розумінні /тобто враховуючи повну реалізацію капітальних вкладень, які використовуються на введення і освоєння прирісних основних виробничих фондів. В цілому наскрізною проблемою макроекономічного регулювання інвестиційної діяльності суспільства є формування й підтримання на оптимальному рівні суспільно необхідної норми нагромадження, величина якої повинна відповідати реальним потребам суспільства у інвестиціях.

В умовах високої інфляції потребує захисту одне з основних джерел інвестиційних коштів - амортизаційні відрахування. Підґрунтям амортизаційної системи є її відтворювальна функція, тобто вона є джерелом коштів цільового призначення. Збереження її відтворювальної функції має забезпечуватися як її обсягом, що визначається із врахуванням інфляції, так і умовами використання. Перша умова може виконуватися через своєчасне змінення норм амортизації та поточної індексації вартості основних фондів. Друга умова збереження відтворювальної функції амортизації - це збереження та використання амортизаційних засобів, як і інвестованого прибутку, на рахунках у банках або у спеціалізованому інвестиційному банку. З інвестиційного рахунку підприємство може брати свої кошти у будь-який час, але за наявності документу, що підтверджує цільове використання їх. Такі заходи зумовлені тим, що нині у підприємств з'явилася можливість використати амортизацію не за метою, пов'язаною із відтворенням та оновленням основних фондів, а на потреби споживання.

Для активізації інвестиційної діяльності потрібна розвинута інфраструктура обслуговування інвестиційного процесу, тобто створення інституційних органів інвесторів, що відповідають ринковій економіці. У першу чергу необхідне банківське забезпечення, розширення масштабів довгострокового, доступного кредитування з обґрунтованими процентними ставками та гарантованим поверненням кредитних коштів.

Прискорена амортизація є одним з факторів, що стимулює інвестиційну активність. Вона відбувається за рахунок звільнення призначеного на ці цілі прибутку від оподаткування. Важливо мати на увазі, що прискорена амортизація не завжди здійсненна.

Обмеження пов'язані насамперед із можливістю оновлення фондів, наявністю необхідних фондів обладнання, машин, будівельних матеріалів та інших матеріальних ресурсів.

До методів прямого впливу на стабілізацію та прискорення інвестиційних процесів можна віднести звільнення будівельно-монтажних організацій від податків на додаткову вартість і на прибуток, що ними інвестується. Значний вплив на пошук інвестиційної діяльності мало б використання тимчасово вільних коштів: збережень населення, страхових та інших позабюджетних фондів.

Реформа інвестиційної політики вимагає нормалізації облікової ставки НБУ, регулювання норм проценту комерційних банків з тим, аби стимулювати капітальні вкладення. Необхідний розвиток таких інститутів управління інвестиціями: фінансово-промислові групи, холдінгові компанії.

У податковій політиці важливо відновити роль прибутку як головного каналу оподаткування, яке дозволяє державі регулювати інвестування та виробництво в цілому.

Інвестиційна політика можлива й найбільш ефективна у соціально орієнтованому варіанті. Для реалізації цього варіанту слід домогтися випереджувального зростання технічного рівня інвестиційних проектів, пріоритетного виділення капітальних ресурсів у тих галузях, де зроблено значні будівельні та монтажні нагромадження, а також там, де у соціальній сфері можна отримати найвищий економічний ефект.

Важливо здійснити санітарні заходи та нормалізацію процесів інвестування, що забезпечують матеріально-фінансову рівновагу у таких галузях як паливно-енергетичний комплекс, сільське господарство, ряд підгалузей машинобудування з тим, аби розв'язати вузли протиріч, які стримують перебудову економіки України в цілому. Тільки за розв'язання окреслених проблем можна розраховувати на вивільнення виробничих інвестицій та їх подальший перерозподіл у споживчий сектор та невиробниче будівництво.

Соціально-орієнтований варіант інвестиційної діяльності впливає з передумов, що у соціальній сфері існують порогові рівні капітальних вкладень у житлове будівництво, народну освіту, охорону здоров'я тощо. Провал в інвестуванні соціально-культурних фондів у 1991-1994 роках слід скасувати якнайшвидше й забезпечити темпи приросту невиробничих капітальних вкладень до 120% за

п'ятиріччя.

Хоч українське суспільство ще не звільнилося від залежності подальшого збільшення матеріального багатства, особливо у галузі енергоносіїв, продовольства, товарів тривалого вжитку, але вже зараз відкривається можливість й потреба щодо випереджального розвитку здібностей до праці, людського знання, тобто нематеріальних факторів економічного зростання, а також нового змісту процесів нагромадження. На підготовку кваліфікованого робітника, програміста, конструктора та вченого-дослідника, який впроваджує високі технології, втрачається значно більше коштів, ніж на створення робочого місця за постійного зростання його вартості.

В економічній науці все більш утверджується думка, що інвестиції у людський капітал забезпечують значне підвищення продуктивності праці, яке часто не можна досягти через просте збільшення вартості робочого місця. Під такими інвестиціями слід розуміти, по-перше, витрати на освіту, включаючи загальну та спеціальну, формальну та неформальну, підготовку за місцем роботи тощо - то найбільш очевидний й, напевно, найважливіший вид інвестицій у людський капітал. Освіта формує робочу силу, яка стає більш кваліфікованою та більш продуктивною. По-друге, витрати на охорону здоров'я теж мають велике значення. Хороше здоров'я - наслідок витрат на профілактику захворювань, медичне обслуговування, дієтичне харчування та покращення житлових умов - подовжує термін життя, підвищує працездатність та продуктивність праці робітників. Нарешті, витрати на мобільність, завдяки яким робітники мігрують з місць з відносно низькою продуктивністю на місця з відносно високою продуктивністю. Продуктивність праці й відповідно ринкова вартість трудових послуг /заробітна плата/ визначаються значною мірою тим, скільки окрема людина, її родина та наймач вважають за необхідне інвестувати в освіту та навчання, охорону здоров'я та розміщення робочих місць.

В економічній літературі неодноразово намагались кількісно визначити вплив інвестицій у робочу силу та їх взаємодію на економічне зростання. Американський економіст Е. Денісон вважав, що становище нових знань є найсуттєвішою основою з точки зору зростання виробітку на одиницю ресурсів, що вводяться.

С.Г. Струмилін доводив, що у 30-ті роки у СРСР освіта забезпечувала не менш третини загального зростання продуктивності праці.

Слід підмітити, що у нашій статистиці продуктивність праці виміряється таким чином, що внесок особистого фактору визначити досить важко, оскільки тут враховується валовий виробіток. У галузях з високою матеріаломісткістю та фондомісткістю вона є найбільшою, що не залежить від дійсної ефективності живої праці. Між тим у країнах з ринковою економікою в основу кількісних вимірів покладено показники чистої продукції, тобто очищеної від всіх видів витрат минулої праці. Стже чиста продукція характеризує й продуктивність праці, й заробітки робітників.

Нагромадження нематеріальних факторів економічного росту, зростаюча роль людського капіталу значно впливають на цілі й пріоритети соціально-економічного зростання, загальну модель відтворення суспільного продукту та економічних відносин. Нині, коли продовжуються значні деформації в українській економіці, досить складно говорити про закінчені властивості нової моделі, але деякі риси її можна виділити:

- випереджаючий розвиток знань та здібностей особистого фактору виробництва;

- переважне нагромадження нематеріальних елементів суспільного багатства, пов'язаних із прискоренням розвитку соціально-культурних фондів, якісним удосконаленням їх;

- оновлення розподільчих відносин на базі соціально-обґрунтованої диференціації особистих прибутків та загального високого рівня життєвих стандартів;

- кардинальні зміни у формах володіння й розпорядження власністю на підставі роздержавлення та приватизації, корпоративізації виробництва та стимулювання трудової активності;

- структурна перебудова економіки та випереджальне зростання й розвиток галузей народного господарства, які працюють на потреби населення, а також забезпечують всебічне ресурсозберігання;

- підвищення відкритості економіки, її органічне входження в систему світових господарських зв'язків на Сході й Заході;

- інституційне оновлення, розвиток механізмів державного регулювання сукупного попиту й пропозицій, становлення й розвиток сучасної монетарної політики.

Основні положення дисертації опубліковані у таких роботах:

1. Диалектика взаимосвязи развития личного фактора производства и реализация отношений социалистического накопления. Сб. науч. тр. "Развитие производственных отношений в условиях перестройки форм хозяйствования. - Киев: Институт экономики АН Украины, 1990, С.83-89.
2. Проблемы эффективности социалистического накопления. Деп. ИНИОН АН СССР № 31964 от 4.12.1987. В соавт. 30 стр., авт. 0,7 п.л.
3. Распределительные отношения и социальная справедливость. Деп. ИНИОН АН СССР № 32896 от 24.02.1988, 0,6 п.л.
4. Совершенствование организации социалистического накопления. Деп. ИНИОН АН СССР № 39311 от 16.08.1989. В соавт. 121 стр., авт. 3 п.л.
5. Оплата по социально-определенному труду как стимул трудовой активности. Материалы республиканской конференции "Человеческий фактор в условиях перестройки и обновления социалистического общества. - Донецк, декабрь 1989, С.78-80.
6. Разрешение противоречия между надстроичными и базисными отношениями. Материалы республиканской конференции "Общественное сознание и общественные отношения в условиях перестройки". - Москва-Черновцы, май 1990, С.308.
7. Развитие рыночных отношений и социалистическое накопление. Материалы республиканской конференции "Направления становления и развития социалистического хозяйствования механизма в условиях экономической самостоятельности". - Черновцы; апрель 1990, С.198-200.

Анотація

Величко Валентина Олексіївна. Невиробниче накопичення та його роль в соціальній переорієнтації економічного розвитку.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.01.03 – теорії макроекономіки, Інститут економіки НАН України, Київ, 1995.

В дисертації досліджені основні проблеми неvirобничого накопичення та шляхи реформування інвестиційної діяльності. Встановлено, що макроекономічне регулювання інвестиційного процесу базується на комплексі мір податкової, кредитної та амортизаційної політики, взаємопов'язаних та взаємообумовлених при їх реалізації.

Ключові слова: неvirобниче накопичення, соціальна політика, інвестиційна діяльність.

Аннотация

Величко Валентина Алексеевна. Непроизводственное накопление и его роль в социальной переориентации экономического развития.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.01.03 – теории макроэкономики, Институт экономики НАН Украины, Киев, 1995.

В диссертации исследованы основные проблемы непроизводственного накопления и пути реформирования инвестиционной деятельности. Установлено, что макроэкономическое регулирование инвестиционного процесса основывается на комплексе мер налоговой, кредитной и амортизационной политики, взаимосвязанных и взаимообусловленных при их реализации.

Ключевые слова: непроизводственное накопление, социальная политика, инвестиционная деятельность.

ЛНБ ім. В. Стефаніка
АН України

Annotation

Valentina A. Velichko

Non-productive accumulation and its role in social reorientation of economic development.

Dissertation submitted for defence of the scientific degree of Candidate of Sciences /Economics/, speciality 08.01.03 - Theory of Macroeconomics, Institute of Economics, National Ukrainian Academy of Sciences, Kiev 1995.

The dissertation deals with major problems of non-productive accumulation and ways of reshaping investment policy. Macroeconomic regulation of investment process rests on a range of measures pertaining to taxation, crediting and amortisation policy which tend to be interdependent and intertwined while being implemented.

Key words: non-productive accumulation, social policy, investment activity.

Підл. до друку 24.02.95.

Умов. друк. арк. 0,9. Обл.-вид. арк. 1,0. Формат 60x84/16.

Тираж 100 прим. Зам. № 33.

Поліграфічна дільниця Інституту економіки НАН України.

252011, Київ-11, вул. Панаса Мирного, 26.

647449

AB 32.154